

ЮВІЛЕЙ О. Д. ОГНЕВОЇ

24 липня 2014 року виповнюється 70 років кандидату історичних наук Олені Дмитрівні Огневій – відомому українському сходознавцю, тибетологу, авторитетному фахівцю в галузі джерелознавства, книгознавства, мистецтвознавства, музеєзнавства, етнографії Східної Азії та України

Народилася Олена Дмитрівна Огнева біля підніжжя Кавказьких гір, в абхазькому містечку Гулріпші неподалік від Сухумі. Можливо, враження дитинства, проведеного в цьому екзотичному для нас краї, і стали зернятком, з якого згодом розвинувся глибокий інтерес до Сходу, до іншої гірської країни – Тибету. Цей інтерес і привів її врешті-решт на східний факультет Ленінградського державного університету, який майбутня дослідниця закінчила в 1967 році за спеціальністю “тибетська філологія”. Практику проходила в Монголії. У 1970–1975 рр. працювала в Тибетському фонді відділу рукописів Ленінградського відділення Інституту сходознавства АН СРСР старшим науково-технічним співробітником. Закінчивши в 1979 р. аспірантуру при Інституті сходознавства АН СРСР у Москві за спеціальністю “історіографія та джерелознавство”, Олена Дмитрівна Огнева успішно захистила кандидатську дисертацію на тему “Тибетський середньовічний трактат з теорії образотворчого мистецтва”. Її вчителями були видатні вчені: буддолог і монголіст Борис Іванович Панкратов, тибетолог Броніслав Іванович Кузнецов, індолог і буддолог Октябриня Федорівна Волкова та ін., а науковим керівником – відомий індолог Григорій Максимович Бонгард-Левін. З 1980-го по 1984 р. Огнева працювала в Інституті сходознавства АН Таджикиської РСР у Душанбе.

З 1984 р. Олена Дмитрівна оселилася в Луцьку – повернулася на свою другу малу батьківщину, де її родина жила з 1953 р. Відтоді вона тривалий час працювала провідним науковим співробітником у Волинському краєзнавчому музеї (з 1997-го

по 1999 р. очолювала в ньому відділ давньої історії). О. Д. Огнева не тільки видатний науковець, а й талановитий педагог. За сумісництвом вона працювала на кафедрі археології та джерелознавства історичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки: в 1994–1995 рр. – старшим викладачем, у 2006–2008 рр. – доцентом; читала такі курси, як “Музеєзнавство”, “Вступ до музеєзнавства”, “Книгознавство та історія книг”. З 2008 р. О. Д. Огнева працює на іншій кафедрі – документознавства і музейної справи того ж самого факультету також на посаді доцента. Крім того, в 1996–2002 рр. вона обіймала посаду завідувача кафедри Волинського інституту економіки та менеджменту, а з 1992-го й донині працює в Інституті сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України. Тут у 2003 році Олена Дмитрівна здобула вчене звання старшого наукового співробітника.

Наукові публікації О. Д. Огневої (загалом близько 400 українською, російською та англійською мовами) здебільшого належать до сходознавчої, переважно тибетологічної, тематики. Магістральною темою досліджень Олени Дмитрівни є сакральне мистецтво. Зокрема, вона є співавтором колективної монографії “Пять семей Будды. Металлическая скульптура северного буддизма IX–XIX вв. из собрания ГМВ” (М., 2004) та автором збірника статей “Боги снежных гор. Музеи Украины: сакральное искусство в традиции тибетского буддизма” (Одеса, 2008). Друга з цих праць відображає величезну роботу, яку дослідниця проводить уже близько 20 років, вивчаючи твори буддистського мистецтва, що зберігаються в музейних зібраннях України – в музеях Києва, Львова, Луганська, Одеси, Сум тощо. У зв’язку з цим О. Д. Огнева організувала дві виставки в Музеї мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків (Київ): “Боги країни снігів” (у співавторстві з Г. Біленко, червень – вересень 2001 р.); виставка мистецтва народів Центральної Азії (травень – червень 2003 р.).

У творчості О. Д. Огневої ще від часів роботи над кандидатською дисертацією (темою якої, як уже було вказано, був середньовічний тибетський трактат з теорії мистецтва) тісно переплелися аналіз творів мистецтва з аналізом текстів, погляд на твори мистецтва крізь призму текстів, і навпаки. Такими є її дослідження походження образу Будди та його прижиттєвого зображення (наприклад, стаття “З історії живописних зображень Будди Шак’ямуні” у збірнику “Китайська цивілізація: Традиції та сучасність. Збірник статей”, К., 2009) або образу Тари в писемній та образотворчій традиції. Серед усього розмаїття тибетської літератури особливу увагу дослідниці привертають життя Будди Шак’ямуні, а також переклади “Діамантової сутри” і, звісно, теоретичні трактати з мистецтва. Багато уваги О. Д. Огнева приділила постаті і творчості тибетського вченого й релігійного діяча Таранатхи Кюнга-н’інбо (1575–1674), зокрема його твору “Намтхар Шак’ямуні”. Загалом працям Олени Дмитрівни притаманне шанобливе ставлення до традиції, яку вона досліджує, звернення до її витоків. Упродовж останніх років дослідниця описує твори тибетського образотворчого мистецтва, в тому числі танки, в зібранні Кабінету Ю. М. Реріха (Москва, Інститут сходознавства РАН).

Однак праця вченого-сходознавця неодмінно включає переклад досліджуваних текстів. О. Д. Огневій належать і кілька перекладів пам’яток тибетської літератури, зроблених безпосередньо з оригіналу й опублікованих у хрестоматії східних літератур “Джерело перлин” (К., 1998). Це дві глави із “Сутри про мудрість та глупоту”, “Коштовна скарбниця легше” або “Красного письменства” Сакія пандита Кюнга-г’ялцена Пел-занбо та «Кабаб дюнден, або “Сім наказів”» Таранатхи Кюнга-н’інбо. Ще один переклад – «Уславлений життєпис Цан’яна-г’яцхо, або “Пісні, що тішать”» – опублікований у збірнику “Дослідження цивілізацій Сходу та Заходу: історія, філософія, філологія” (К., 2004). Треба зазначити, що переклади тибетської літератури європейськими мовами взагалі не дуже численні (особливо в порівнянні з перекладами з китайської або японської мов); і завдяки самовідданій праці Олени Дмитрівни ми нині маємо такі переклади й українською мовою.

О. Д. Огнева – автор численних статей у таких широковідомих енциклопедичних і словникових виданнях, як енциклопедія “Мифы народов мира” (М., 1980–1982; 1988), “Мифологический словарь” (М., 1990), “Буддизм: Словарь” (М., 1992), “Православная энциклопедия” (М., 2002 – ...) тощо. Їй також належать статті про звичаї тибетців у книгах “Календарные обычаи и обряды народов Восточной Азии: Новый год” (М., 1985) та “Календарные обычаи и обряды народов Восточной Азии: Годовой цикл” (М., 1989).

Проте наукові інтереси О. Д. Огневої не обмежуються сходознавством. Значну частину сил вона віддає також україністиці, краєзнавству рідної Волині, зокрема контактам з культурами Сходу. Не дивно, що на першому місці тут велика землячка дослідниці – Леся Українка. Багаторічна копітка праця Олени Дмитрівни над спадщиною поетеси знайшла завершення в монографії “Східні стежини Лесі Українки (Статті та матеріали)”, перше видання якої (2007 р.) було відзначене дипломом як найкраща книга в номінації “Наукова література” за підсумками обласного конкурсу “Світ Волинської книги – 2007”. Вже наступного року (2008 р.) на замовлення Державного комітету телебачення та радіомовлення України за програмою “Українська книга” вийшло друге, доповнене видання монографії. Чималу увагу дослідниця приділяє також іншому земляку – композитору Ігореві Стравінському, зокрема його зв’язкам зі Сходом. Вона також організувала в Луцьку виставки “Театр Лесі Українки” (у співавторстві з Т. Садовник, 1989), “Ігор Стравінський та Схід” (1994). Подія відкриття після тривалого ремонту та реконструкції єдиного у світі музею-садиби видатного композитора ХХ століття Ігоря Стравінського в місті Устилузі стала одним з переможців у П’ятій обласній рейтинговій акції “Музейна подія року на Волині – 2013”, у рамках якої відзначаються найважливіші, найбільш показові та резонансні явища в музейній галузі на Волині, що найбільше вплинули на загальне сприйняття музеїв у суспільстві. Автором експозиції Устилузького народного музею Ігоря Стравінського є О. Д. Огнева. У 2013 ж році дослідниця була нагороджена премією ім. А. Кримського НАН України за цикл праць під загальною назвою “Східний вектор культурного спадку України”.

Окремі публікації дослідниці присвячені іншим видатним синам Волині – Т. Чацькому, А. Кримському, художнику Ф. Стравінському та ін. До кола наукових інтересів О. Д. Огневої входить також геральдика Волині (вона є членом Українського геральдичного товариства) та книгознавство (зокрема, дослідження бібліотеки Луцького Хрестовоздвиженського братства).

О. Огнева брала участь у понад 140 наукових конференціях у різних країнах світу, зокрема таких, як Міжнародний тибетологічний семінар (Блумінгтон, США, 1998), “Китай: держава та суспільство” (Москва, 2000), Реріхівські читання (Москва, 1970–2012), семінар “Текст і навколо тексту” (Москва, 2003), Сходознавчі читання ім. А. Кримського (Київ, 1997–2012), XXXVII Міжнародний конгрес сходознавців (Москва, 2004), міжнародна науково-практична конференція “М. К. Реріх та його сучасники. Колекції та колекціонери” (Одеса, 2005–2011), “Сходознавство й африканістика в діалозі цивілізацій. XXV Міжнародна конференція. Джерелознавство й історіографія країн Азії та Африки” (Санкт-Петербург, 2009), міжнародна науково-практична конференція “Пам’ять світу: історико-документальна спадщина буддизму” (Москва, 2010), міжнародна науково-практична конференція “Буддизм Ваджраяни в Росії: від контактів до взаємодії” (Москва, 2010; Владивосток, 2012), XXXIII Зографські читання “Проблеми інтерпретації традиційного індійського тексту” (Санкт-Петербург, 2012), Перші петербурзькі тибетологічні читання (Санкт-Петербург, 2012), міжнародна наукова конференція “Китай, Корея, Японія: методологія і практика інтерпретації культур” (Київ, 2009–2013), а також у численних симпозиумах, присвячених історії та культурі Волині. О. Огнева бере також активну участь в організації наукових форумів. Під її керівництвом відбувається міжнародна